

Моя профессиональная
карьера

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

ISSN

2782-4365

Проверить
номер:

Научно-образовательный электронный журнал

ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ

Выпуск №73-1 (том 2)
(апрель, 2026)

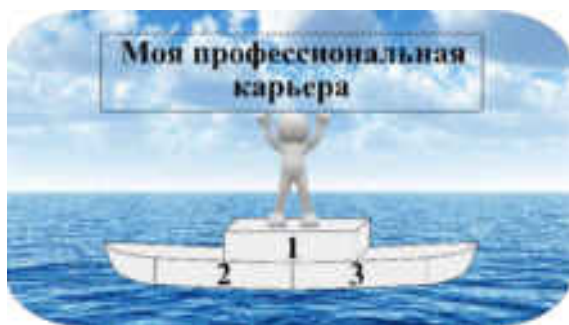

Google
Scholar

Периодичность выпуска: 1 раз в неделю

Сайт: mpcareer.ru/oinv21veke. Почта: obrmprcareer@mail.ru

Международный научно-образовательный
электронный журнал
«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ»

ISSN 2782-4365

УДК 37

ББК 94

**Международный научно-образовательный электронный журнал
«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». Выпуск №73-1 (том 2) (апрель,
2026). Дата выхода в свет: 06.04.2026.**

Журнал объединяет авторов на территории стран СНГ и помогает обмениваться передовыми научно-образовательными исследованиями.

Содержит научные работы отечественных и зарубежных авторов по экономическим, техническим, философским, юридическим и другим наукам.

Миссия научно-образовательного электронного журнала «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ» состоит в поддержке интереса читателей к оригинальным исследованиям и инновационным подходам в различных тематических направлениях, которые способствуют распространению лучшей отечественной и зарубежной практики в интернет пространстве.

Целевая аудитория журнала охватывает работников сферы науки и образования (педагоги, учителя, ученые, преподаватели, научные сотрудники, бакалавры, магистранты, аспиранты).

Материалы публикуются в авторской редакции. За соблюдение законов об интеллектуальной собственности и за содержание работ ответственность несут авторы работ. Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов научных работ. При использовании и заимствовании материалов ссылка на издание обязательна.

© ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА»

© Коллектив авторов

Ahmedova Lachyn, Charyesenova Ayjemal, Jumayeva Abadan, Italmazova Guljahan THE TURKMEN ART OF HORSE BREEDING: NATIONAL HERITAGE AS A GLOBAL UNIVERSAL VALUE	379
Xidirov Xidirboy Ilhomjonovich, Rustamjon Baxtiyorovich Asatulloev THE RESPIRATORY SYSTEM AND ITS IMPORTANCE IN THE HUMAN BODY	383
Babanyyazova Akjemal Aydurdyevna THE ROLE OF DEFINING AND NON-DEFINING RELATIVE CLAUSES IN ACADEMIC WRITING	393
Shaweliyeva Jahan, Yowbagshyyeva Nazik THE TECHNIQUES OF COMPILING TERMINOLOGICAL GLOSSARY	399
Oguljemal Orazmuradova, Mukam Ekayev, Turayev Mansur ALUMINIUM WASTE RECYCLING TECHNOLOGY	404
Annaovezov Annaovez, Orunov Oraz, Maksadov Lale, Nazarova Haltach TURKMENISTAN'S POLICY OF PERMANENT NEUTRALITY DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE: A BASTION OF PEACE AND STABILITY	408
Tursunova Shahnoza Isanaliyevna ARTERIAL GIPERTENZIYADA INDIVIDUAL DAVOLASH YONDASHUVLARI	412
Ubaydullayeva Mahbubaxon Rustamovna PREEKLAMPSIYADA ERTA DIAGNOSTIKA BIOMARKERLARI	418
Арашева Огулсапды Овезмырадовна АВТОМАТИЗАЦИЯ ОПТИМАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННЫМИ ЗАПАСАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ	425
Солтанова Дженнет, Рахманов Бегенч АНАЛИЗ ОПЕРАЦИЙ ПО РАЗМЕЩЕНИЮ ПРОДУКЦИИ ПРЕДПРИЯТИЯ	431
Аннамухаммедова Маягозель, Маткеримов Безирген АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ	437
Алламурадов Мейлис, Ахмедов Атда АНАЛИЗ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ И ОПРЕДЕЛЕНИЕ ФАКТОРОВ ЕЁ РАЗВИТИЯ	443
A.U.Bekbergenova «ER ZIYVAR» DOSTONIDA METAFORA VA EPITETLARNING ANAMIYATI	449
Овезова Джерен ВЛИЯНИЕ ОПИУМНЫХ ВОЙН НА ОТКРЫТИЕ КИТАЯ ДЛЯ ЗАПАДА	455

ФИО автора(-ов): A.U.Bekbergenova

O'zR FA QQB Qoraqalpoq gumanitar fanlar ilmiy-tadqiqot instituti, Nukus shahri

Название публикации: ««ER ZIYVAR» DOSTONIDA METAFORA VA EPITETLARNING AHAMIYATI»

Annotatsiya: Maqolada «Er Ziyvar» dostonida metafora, epitetlarning qullanilishi va ahamiyati misollar yordamida ochib beriladi.

Kalit so'zlar: janr, doston, epitet, metafora, mahorat, improvizatsiya

Аннотация: В статье на примерах раскрывается использование и значение метафор и эпитетов в эпосе «Ер Зийвар».

Ключевые слова: жанр, эпос, эпитет, метафора, мастерство, импровизация

Abstract: The article explores the use and significance of metaphors and epithets in the «Er Ziywar» epic through examples.

Keywords: genre, epic, epithet, metaphor, mastery, improvisation

Qoraqalpoq xalqining «Er Ziyvar» dostonida ham boshqa qahramonlik dostonlaridagi kabi botirning qurol-yarog'ini, uning mardligini anglatishda epitet bilan o'xshatishlarning ham aralashib mohirona qo'llanilganini ko'rishimiz mumkin. Bu masalada tasviriy vositalarning boyligi haqida mashhur qoraqalpoq eposshunos olimlari prof. Q.Ayimbetov, Q.Maqsatov, I.Sag'itovlar qisqa bo'lsa ham o'zlarining taqriz va ilmiy maqolalarida fikrlarini bildirdi¹. Jirov tomonidan Er Ziyvorning jangovar qurol-yarog'iga bog'liq epitetlarni, uning qaytmas qaysar botirligini va portretli tasvirlash orqali qaddi-qomatini ta'riflashda chiroyli o'xshatishlarni qo'llaganini uchratamiz. Masalan:

Qarag'ay nayza qo'lga olib,

Go'zaldayin aylanib,

Kelayotgan yo'llab,

Qaysar kabi bolaga².

¹ Айымбетов Қ. ӨзРИАҚҚБ китапханасының қолжазбалар фонды. «Ер Зийўар» дәстанына рецензия. Е-71. Қолжазба – № 1627. 8-март, 1947; Мақсетов Қ. Ер Зийўар // Өмиўдәрья. – Нөкис, 1959. – № 5. – Б. 125; Сағитов И. «Ер Зийўар» дәстаны туўралы // Өмиўдәрья. – Нөкис, 1962. – № 7. – Б. 120.

² Қарақалпақ фольклоры. Ер Зийўар. Көп томлық. 27-т. – Нөкис: Илим, 2011. – Б. 15.

Qarag‘ay nayza qo‘lga olib,
Arslonday ingranib,
Qizishib, burishib,
Muzday temir qurshanib,
Tulporga qamchi bosadi,
Ko‘kragi toshadi³.

Qarag‘ay nayza qo‘lga olib,
Dushmaniga yetguncha,
Borib jang qilguncha,
O‘n to‘rt yoshli Ziyvorning,
Otlanganda qalmoqqa,
Qovurg‘asi qotmagan⁴.

Yuqoridagi satrlarda «qarag‘ay nayza» epiteti «arslonday» o‘xshatishlari yordamida botirning urushdan g‘alaba bilan qaytish uchun otlangani, eliga bostirib kelgan tashqi dushmani quvib chiqmaguncha tinmaydigan, oldiga qo‘ygan maqsadidan qaytmaydigan qaysar botir ekani, o‘xshatishlar bilan yetkazilib, badiiy tasvirlar urush voqeasiga bog‘lanadi. Shuningdek, «muzday temir qurshanib» qatorida epitetli o‘xshatish mahorat bilan qo‘llanilganini uchratamiz. Dostonda Hasanxonning monologida ham «oyday ortiq go‘zalni», «qo‘rali qo‘yday» degan o‘xshatishlar Taxtapolatga norozilik asosida aytiladi, uning yovuzligi sababli elining parokanda bo‘lib ketishini, Xorazm yurtidagi qizlarni oyga tenglab, ammo nogahon qalmoqdan yengilsa o‘sha go‘zallar sotilib qo‘y kabi qadri bo‘lmay qolishini xalqiga achinish ma’nosida eliga chopgan qarshi kuchga nafrat tuyg‘ularini o‘xshatishlar bilan kuchaytirib beradi.

O‘g‘illarimni qul qilib,
Qizimni beva qilmoqqa,
Oyday ortiq go‘zalni,
Qo‘rali qo‘yday quchoqlab,

³ Ushbu manba – B. 16.

⁴Қарақалпақ фольклоры. Ер Зийўар. Көп томлық. 27-т. – Нөкис: Илим, 2011. – Б. 57.

Bozoriga sotishga⁵.

Elga g'alaba bilan qaytgan Hasan xon bilan Er Ziyvorning g'alabasiga quvongan Oqjulqinning bolasini ko'rib, bildirgan ko'ngil-kayfiyati, ichki to'lg'onishlari tasvirlangan qatorlar metaforalar yordamida badiiy tarzda yetkazib berilganini ko'ramiz. Masalan: «polaponim uyadagi, ishonchim dunyodagi, burgutimsan havoda, lochinim omon keldingmi⁶?» - degan satrlarda «polaponim uyadagi», «burgutimsan havoda», «lochinim» so'zlari ko'chma, metaforik badiiy tasvirlash usulida she'rning emotsional ta'sirchanligini kuchaytirib bergan va urushga ketgan Er Ziyvorning g'alaba bilan kelishiga ishonchning bildirilishi «uchqur lochin» epiteti bilan aniqlashtirib berilgan. Er Ziyvorning onasi Oqjulqinga bergan javobi: «dushmanning o'tini o'chirib, aytgan so'ziga ko'ndirib, bog'ingni qulfi do'ndirib, bahor o'tib, yozing keldi⁷» satrlari bilan yetkaziladi, «dushmanning o'tini o'chirib» satri metonimik tasvirlash vazifasini bajarib, «dushmanning kuchini qaytarib, endi kelmaydigan qilib qaytdim» degan ma'noni anglatadi. Shuning bilan birga: «xorazmlik qaysar asli, jangdan ham ustun nasli, o'rdaklari yashil boshli, kuzda ketgan g'ozing keldi, nasib etgan yigitlar, ko'zlari kundek porlagan, labidagi bollari, toshbuloqdek qaynagan⁸», - deb Er Ziyvarning g'alabasini onasiga yetkazishdagi quvonchlarida «kuzda ketgan g'ozing keldi» qatori metafora bo'lsa, «ko'zlari kundek porlagan», «tosh buloqdek qaynagan» qatorlari o'xshatish bo'ladi. Bu satrlarda urushga ketgan botirlarning elga g'alaba bilan qaytganini, quvonchlarining cheksiz ekanini o'xshatishlar yordamida obrazli ma'noda yetkazsa, «bahor ketib yozing keldi», «kuzda ketgan g'ozing keldi» satrlarida mavsumlar orqali botirlarning jangdan qaytishini yashnagan «yozga», «ketgan g'ozlarning qaytishiga» bog'lab fikrni obrazli tarzda badiiylashtirib beradi.

Shuningdek, jangda qalmoq lashkarlari yengilib, chorasiz qolgan Aboqon vazir Taxtapolatning qizi Oqtamoqdan umid qilib, undan yordam so'rab qo'rg'oniga izlab borish epizodida, qizning qo'rg'onining ta'rifi epitetlardan foydalangan holda tasvirlanadi. Masalan:

⁵ Ushbu manba – Б. 19.

⁶ Ushbu manba – Б. 58.

⁷ Қарақалпақ фольклоры. Ер Зийўар. Көп томлық. 27-т. – Нөкис: Илим, 2011. – Б. 59.

⁸ Ushbu manba – Б. 61.

Chamanli bog'ning ichida,
Uviqlari tishdan,
Keragasi kumushdan,
Chanqarog'i sof oltin,
Ostonasi bo'rlatgan,
Peshtoqini o'tovning,
Marjon bilan to'rlatgan,
Baqalog'ini o'rdaning,
Gavhar bilan o'ydirgan,
Peshonasiga o'rdaning,
Chirog'ini qo'ydirgan,
Bir qaragan odamning,
Ko'zining nurini to'ydirgan.
Oq o'rdaga keladi,
Otdan sekin tushadi⁹.

Bu qo'shiq satrlarida bog'ning o'rdasida joylashgan xon qizi yashaydigan oq o'rdaning ta'rifi, barcha turar joylari bilan, ya'ni «uvog'i dondan, keregasi kumush, chang'arog'i oltin, peshonasi marjon, baqalog'i gavhar» peshonasiga shamchiroq qo'yilgan ko'rinishi badiiy tasvirlanadi. Jirovning mahorati shundaki, dostonida mayda-chuyda detallargacha e'tibor beradi. Tasvirlashni personajning ijtimoiy kelib chiqishiga qarab tanlaydi, buni yuqoridagi misolda keltirilgan podsho qizi yashaydigan o'rdaning ta'rifi ham isbotlab turadi. Shuningdek, dostonida qahramonlarning so'zini bayon etishda ham epitetlar tez-tez qo'llaniladi. Masalan, Hasan xonning Taxtapolat xonga qarshi urush kerakligi haqida aytgan bayonida to'lig'i bilan epitetlar qo'llanilib, badiiy-estetik funksiyani bajaradi. Masalan:

Oq bilakli go'zalni,
Kofirlarga zo'rlatib,
Oq ko'kraklarini go'zalning,

⁹ Қарақалпақ фольклоры. Ер Зийўар. Көп томлық. 27-т. – Нөкис: Илим, 2011. – Б. 21.

Oq nayzaga sanchib,
Xorazmlik xalqimni,
O'lmay yovga xo'rlatib,
Qarag'ay nayza qo'lida,
Ziyvor bilan Er Janay,
Ikkovi o'ngli, chapda,
Po'lat qilich qo'lida,
Qola temir qurshanib,
Nayzani olib qo'liga,
Ko'k sovutini kiyadi¹⁰.

Misoldan ko'rinib turganidek tasvirlanayotgan har bir narsa, aytilayotgan so'z epitet orqali aniq bo'ladi. Epitetlar aniqlikni ta'minlashda badiiy-estetik funksiyani bajargan. Keltirilgan misolda asosan askarning urushda qo'llaydigan qurol-yarog'larining qandayligiga e'tibor qaratilib, u epitetlar orqali aniqlashtirilgan. Masalan, «oq nayza», «qarag'ay nayza», «bronza temir», «po'lat shamshir», «ko'k sovut» epitetlari dostonida so'z etilayotgan syujet voqealariga mos qo'llaniladi.

Shuningdek, dostonida jirov tilidan bayon etilgan o'rinlarda, yuqorida aytib o'tganimizdek badiiy tasviri vositalar o'xshatish, epitet, sinekdoxa, giperbolalar aralashtirilib qo'llanilganini ko'ramiz. Masalan, Xorazm qizlarining go'zalligini, latofatini ta'riflovchi portret tasviridan misol keltiraylik:

Yuzlarida qoli bor,
Bir necha qiz-yoshlar,
Arslondan haybat yurakli,
Rustamdan kuchli bilakli,
Buldirsini chipor ko'ylakli,
Bir nozli yor tilakli,
Ot yoqli kelgan qo'ng'ir yuz,
Muloyim go'zal, shirin so'z,

¹⁰ Ushbu manba – B. 19.

Qirra burunli qora ko‘z,
G‘o‘ch yigit bilan go‘zallar,
G‘unchaday bo‘lib aylanib,
Yashil ipak o‘ranib,
Aravada uchadi¹¹.

Keltirilgan she‘r qatorlarida «ot yoqli kelgan qo‘ng‘ir yuz» - epitet, «qir burunli qora ko‘z» - epitet, yana «qora ko‘z» epiteti odam ma‘nosini ham anglatib sinekdoxa bo‘ladi, «g‘unchaday bo‘lib aylanib» - o‘xshatish, «arslondan haybat yurakli», «Rustamdan kuchli bilakli» tasvirlari giperbolalar bo‘lib, qizlarning portretini oydinlashtirib berishda badiiy xizmat bajargan.

Xulosa qilib aytganda, dostonining syujetida badiiy tasvirlash vositalari mohirlik bilan qo‘llanilib, yaxlit epik obrazlar va personajlarning ishtirokida dostonning xalqchil g‘oyasi ochib berilishi Qurbonboy jirov improvizatorligining mahsuli hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. Айымбетов Қ. ӨзРИАҚҚБ китапханасының қолжазбалар фонды. «Ер Зийўар» дәстанына рецензия. Е-71. Қолжазба – № 1627. 8-март, 1947
2. Мақсетов Қ. Ер Зийўар // Эмиўдәрья. – Нөкис, 1959. – № 5.
3. Сағитов И. «Ер Зийўар» дәстаны туўралы // Эмиўдәрья. – Нөкис, 1962. – № 7.
4. Қарақалпақ фольклоры. Ер Зийўар. Көп томлық. 27-т. – Нөкис: Илим, 2011.

¹¹ Қарақалпақ фольклоры. Ер Зийўар. Көп томлық. 27-т. – Нөкис: Илим, 2011. – Б. 61.